

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr. inż. Michała Nowickiego

pt. „Lokalizacja a kształtowanie konkurencyjności przedsiębiorstw”

napisanej na Wydziale Zarządzania i Inżynierii Produkcji Politechniki Łódzkiej

pod kierunkiem naukowym dr hab. Anny Adamik

Podstawy formalne opracowania recenzji

Podstawą przygotowania recenzji jest pismo Dziekana Wydziału Zarządzania i Inżynierii Produkcji Politechniki Łódzkiej Pana prof. PŁ dr. hab. inż. Marka Matejuna z dnia 09 lipca 2018 roku, zgodnie z którym, na podstawie odpowiedniej Uchwały Rady Wydziału Zarządzania i Inżynierii Produkcji Politechniki Łódzkiej z dnia 04 lipca 2018 roku, powierzono mi opracowanie niniejszej recenzji. Recenzja zawiera szczegółową ocenę rozprawy z uzasadnieniem, zgodnie z ustawą z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2003 r. Nr 65 poz. 595 wraz z późniejszymi zmianami).

Zasadność podjętej problematyki badawczej

W przedstawionej rozprawie doktorskiej Autor podjął tematykę dotyczącą znaczenia lokalizacji i jej wirtualizacji w kształtowaniu konkurencyjności przedsiębiorstw. Temat obecny jest w naukach o zarządzaniu od wielu lat i wciąż pozostaje aktualny, gdyż pomimo dynamicznie zmieniających się warunków prowadzenia działalności gospodarczej wiele źródeł przewagi konkurencyjnej ma właśnie charakter lokalny. Z perspektywy określonych branż pewne lokalizacje są bezsprzecznie bardziej konkurencyjne niż inne. Jednakże dziś, gdy wszechobecny Internet zmienia zarówno styl życia, jak i sposób funkcjonowania przedsiębiorstw, rozważania dotyczące lokalizacji nie byłyby kompletne bez uwzględnienia

umiejscawiania działalności w Internecie. Z tego też względu Autor prowadzi rozważania dotyczące lokalizacji zarówno realnej, jak i wirtualnej oraz mieszanej (połączenie lokalizacji realnej i wirtualnej). Podjęcie tak szeroko nakreślonej tematyki uważam za zadanie ambitne i jednocześnie niezmiernie aktualne zarówno w aspekcie teoretycznym, jak i praktycznym.

Struktura pracy, dobór celów i sformułowanie tezy badawczej

Celem naukowym pracy jest *„identyfikacja roli i ocena stopnia wykorzystywania przewag lokalizacyjnych w procesach kształtowania konkurencyjności MSP zlokalizowanych i funkcjonujących w Polsce.”* Zamierzenie to jest ważne poznawczo i zostało poprawnie, jasno sformułowane.

Autor zdefiniował również cel metodologiczny, którym jest *„opracowanie modelu (algorytmu) obrazującego proces kształtowania konkurencyjności przedsiębiorstw w oparciu o lokalizację i jej wirtualizację.”* Natomiast celem użytecznym jest opracowanie rekomendacji odnośnie do *„skuteczniejszego wykorzystywania przewag lokalizacyjnych w procesach kształtowania konkurencyjności przedsiębiorstw (w tym szczególnie MSP)”*. Choć generalnie te cele są właściwie sformułowane to pewne wątpliwości, w kontekście specyfiki małych i średnich przedsiębiorstw, budzi niejednoznaczne wskazanie podmiotu badań. Można odnieść wrażenie, że podobnie jak tytuł pracy, są one zakreślone dość szeroko.

Przyjęta główna hipoteza badawcza ma postać następującego stwierdzenia: *„Nowocześnie postrzegana, wielopłaszczyznowa lokalizacja inicjuje procesy budowy przewagi lokalizacyjnej przedsiębiorstwa, poprzez co podnosi ich ogólną konkurencyjność.”*

Autor zaproponował również pięć hipotez szczegółowych:

„H1: Wykorzystywanie przez przedsiębiorstwa atrybutów lokalizacji podnosi ich konkurencyjność.

H2: Świadomość (wiedza) przedsiębiorstw odnośnie możliwych działań lokalizacyjnych podnosi ich konkurencyjność.

H3: Aktywność przedsiębiorstw w zakresie działań lokalizacyjnych na realnej płaszczyźnie działania podnosi ich konkurencyjność.

H4: Aktywność przedsiębiorstw w zakresie działań lokalizacyjnych na wirtualnej płaszczyźnie działania podnosi ich konkurencyjność.

H5: Potencjał przedsiębiorstwa wzmacnia jego aktywność w zakresie działań lokalizacyjnych.”

W zasadzie hipotezy są postawione poprawnie, ale hipoteza H2 skłania do zastanowienia się, czy samo posiadanie wiedzy (w dowolnym obszarze) już warunkuje podniesienie konkurencyjności? Z kolei hipoteza H5 jednoznacznie sugeruje określony kierunek zależności pomiędzy badanymi zjawiskami, podczas gdy relacja ta ma raczej charakter sprzężenia zwrotnego.

Sposób rozwiązania problemu badawczego Doktorant zobrazował poprzez zdefiniowanie następujących szczegółowych zadań badawczych:

*„ZB1: charakterystyka procesu świadomego kształtowania konkurencyjności przedsiębiorstw;
ZB2: ukazanie lokalizacji oraz instrumentów jej wirtualizacji, jako istotnych elementów procesu nowoczesnego kształtowania konkurencyjności przedsiębiorstw;*

ZB3: dokonanie, z pomocą specjalnie przygotowanego kwestionariusza badawczego, pomiaru poziomu świadomości lokalizacyjnej przedsiębiorstw uczestniczących w badaniach ilościowych oraz jakościowych;

ZB4: dokonanie, z pomocą specjalnie przygotowanego kwestionariusza badawczego, pomiaru aktywności lokalizacyjnej przedsiębiorstw uczestniczących w badaniach ilościowych oraz jakościowych;

ZB5: stosując test zależności statystycznej Chi-kwadrat wykorzystujący współczynnik zbieżności T-Czuprowa zbadanie stopnia korelacji pomiędzy poziomami świadomości i aktywności lokalizacyjnej, a konkurencyjnością, z uwzględnieniem różnic w zakresie:

- wykorzystywanej płaszczyzny działania (lokalizacji);*
- typu lokalizacji ze względu na poziom atrakcyjności (województwa);*
- typu lokalizacji ze względu na liczebność mieszkańców;*

ZB6: oszacowanie (wartości) poziomów świadomości i aktywności lokalizacyjnej badanych MSP, który to obrazuje stopień powszechności postrzegania lokalizacji, jako zasobu strategicznego przez przedsiębiorców-respondentów;

ZB7: charakterystyka wykorzystywanych przez przedsiębiorstwa instrumentów wirtualizacji lokalizacji;

ZB8: wykorzystanie specjalnie przygotowanego kwestionariusza badawczego na potrzeby dokonania pomiaru efektywności i stopnia wykorzystywania instrumentów wirtualizacji, jako mechanizmów wspierających kształtowanie konkurencyjności przedsiębiorstwa opartej na jego lokalizacji;

ZB9: opracowanie modelu obrazującego proces kształtowania konkurencyjności przedsiębiorstw w oparciu o ich lokalizację i jej wirtualizację;

ZB10: *sformułowanie rekomendacji odnośnie wykorzystywania lokalizacji na realnej oraz wirtualnej płaszczyźnie działania w procesach kształtowania konkurencyjności przedsiębiorstw oraz ocena przydatności zaproponowanego modelu działań;*

ZB11: *zidentyfikowanie czynników ograniczających przeprowadzone badanie empiryczne oraz wyznaczenie kierunków dalszych badań.*”

Zaprezentowany w ten sposób plan badań nie budzi zastrzeżeń.

Zastosowane metody badawcze i merytoryczna ocena rozprawy

Recenzowana rozprawa doktorska stanowi merytoryczne, cenne i rzetelne studium badawcze, dotyczące znaczenia lokalizacji i jej wirtualizacji w kształtowaniu konkurencyjności przedsiębiorstw. Doktorant dokonał niezmiernie rozległych badań literatury, w konsekwencji podjęta tematyka jest osadzona na ugruntowanych podstawach teoretycznych. Odnośnie do zastosowanych metod badawczych (Autor przeprowadził badania ilościowe i jakościowe) należy stwierdzić, że są one poprawnie dobrane i właściwie zastosowane oraz umożliwiają realizację założonych celów.

Praca liczy 312 stron; składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów i zakończenia. Ponadto rozprawa zawiera spis rysunków, spis tabel, bibliografię, załączniki (które zawarto również na dołączonej płycie CD), oświadczenie o zgodności wersji i oświadczenie o oryginalności dzieła. Bibliografia jest niezwykle rozległa i starannie dobrana do celu oraz zakresu pracy. Obejmuje ona 755 pozycji, warto podkreślić aktualność przywoływanych pozycji.

Konstrukcja pracy jest poprawna i została podporządkowana celom pracy. Pierwsza część pracy obejmująca rozdziały 1, 2, 3 ma charakter w przeważającej części teoretyczny. Kolejna część składająca się z rozdziałów 4 i 5 ma charakter empiryczny, zaprezentowano tu metodykę i wyniki przeprowadzonych badań, które mają na celu realizację założonych zamierzeń badawczych. Zachowano prawidłowe relacje między warstwą teoretyczną i empiryczną rozprawy, które wzajemnie się uzupełniają.

W rozdziale pierwszym pod tytułem *Projektowanie procesu budowy konkurencyjności przedsiębiorstwa – podejście od podstaw* Autor przeprowadza mapowanie wiedzy z zakresu kształtowania konkurencyjności przedsiębiorstwa w oparciu o lokalizację. Dokonuje przeglądu wybranych definicji pojęć przedsiębiorca, przedsiębiorczość i przedsiębiorstwo; bazując na krytycznej analizie literatury przedstawia własne postrzeganie tych pojęć. Kolejno poświęca uwagę zjawisku konkurencyjności, które może nieco dyskusyjnie interpretuje jako

„zdolność do przeciwstawiania się konkurentom” natomiast bycie konkurencyjnym oznacza dla Autora „posiadanie umiejętności działania i przetrwania w konkurencyjnym otoczeniu, oraz zdolności do uczestnictwa w specyficznego rodzaju grze z otoczeniem, w której uczestnicy dążą do zwycięstwa nad pozostałymi”. Sądzę, że można było poza silnym akcentowaniem rywalizacji zwrócić również uwagę na fakt, że przedsiębiorstwa coraz częściej świadomie wykorzystują kooperację i niejednokrotnie dzięki temu mogą skutecznie realizować swoje cele strategiczne. W dalszej części rozdziału Autor formułuje definicję lokalizacji.

Następnie Doktorant prowadzi rozważania dotyczące inicjowania działalności gospodarczej wskazując na strategiczną potrzebę dokonania wyboru odpowiedniej lokalizacji (na płaszczyznach: realnej, wirtualnej i mieszanej). Uważam, że zamieszczanie informacji dotyczących etapów rejestracji działalności gospodarczej w Polsce, jak również przedstawienie znaczenia poszczególnych etapów rejestracji przedsiębiorstwa nie było konieczne z punktu widzenia realizacji celów pracy i stanowi raczej tło prowadzonych rozważań.

Autor omawia budowanie konkurencyjności przedsiębiorstwa i przedstawia najczęściej stosowane instrumenty konkurencyjności. Doktorant dokonał zestawienia wybranych mierników pozycji konkurencyjnej. Moim zdaniem można było jeszcze więcej uwagi poświęcić elementom kapitału intelektualnego.

W rozdziale drugim noszącym tytuł *Ewolucja teorii lokalizacyjnych oraz poglądów na temat budowania konkurencyjności przedsiębiorstw* zawarto przegląd teorii lokalizacyjnych nurtu klasycznego i neoklasycznego. Kolejno Autor wnikliwie omawia „współczesne” teorie lokalizacyjne. Rzetelne i gruntowne studia literatury przedmiotu świadczą o doskonałej znajomości opisywanej tematyki i prowadzą do dojrzałych rozważań i wartościowych autorskich stwierdzeń. Doktorant prowadzi dyskusję na temat sieciowości oraz powstawania i funkcjonowania klastrów. Wiodące teorie lokalizacyjne dodatkowo zaprezentowano w starannie skonstruowanej tabeli przedstawiając w niej propagatorów danej teorii, jej główne założenia i rozumienie optymalnej lokalizacji. Ta autorska synteza, która powstała dużym nakładem pracy, zyskałaby na wartości, gdyby Autor zaproponował własną interpretację optymalnej lokalizacji. Natomiast w kolejnym podrozdziale przybliżono pojęcie lokalizacja obiektu, które zdefiniowano jako „*położenie obiektu w przestrzeni względem innych elementów tej przestrzeni, stanowiące rezultat procedury wyboru miejsca zlokalizowania, które będąc najlepiej dopasowane do potrzeb i możliwości obiektu zlokalizowanego, a także optymalne pod względem określonych przestrzennie nakładów*”

ponoszonych zarówno w trakcie budowy obiektu, jak również później, w fazie jego funkcjonowania, umożliwia mu osiągnięcie maksymalnych zysków przy minimalnych kosztach.” Pewien niedosyt wynika z braku dyskusji na temat pojęcia lokalizacji przedsiębiorstwa, bo przecież jako obiekt możemy rozumieć nieruchomość będącą własnością danego podmiotu. Poza rzeczywistą lokalizacją Autor omawia również wirtualną płaszczyznę lokalizacyjną, którą rozumie niezwykle szeroko „jako osadzenie, prowadzenie i promowanie działalności przedsiębiorstwa w rzeczywistości wirtualnej”. Doktorant zidentyfikował i omówił w formie tabeli przewagi konkurencyjne dla realnej i wirtualnej płaszczyzny działania, ale poziom szczegółowości nie jest jednolity (pojęcia nie tylko przenikają się, ale również zawierają się w sobie). Rozdział zakończono wnioskami.

Rozdział trzeci zatytułowano *Lokalizowanie działalności gospodarczej i kształtowanie jej konkurencyjności w oparciu o eksploatację wielopłaszczyznowo postrzeganej lokalizacji – ujęcie modelowe*. Autor przedstawia koncepcję nowoczesnej analizy lokalizacyjnej, jej istotę, procesy i znaczenie. Dokonując autorskiej syntezy starannie przanalizowanych źródeł wtórnych Doktorant proponuje metodykę analizy lokalizacyjnej dla realnej i wirtualnej działalności przedsiębiorstwa. Wyróżniając w niej trzy etapy: (1) przygotowanie do przeprowadzenia analizy lokalizacyjnej, (2) prowadzenie analizy lokalizacyjnej, (3) opracowanie wniosków i rekomendacji z analizy lokalizacyjnej. Zaprojektowano również procedurę analizy stopnia gotowości do wirtualizacji działalności gospodarczej, która składa się z czterech etapów: (1) etap przygotowawczy, (2) etap zbierania danych, (3) etap analizy właściwej, (4) etap decyzyjny. Następnie Autor prowadzi wartościowe rozważania dotyczące uwarunkowań atrakcyjności lokalizacji realnej i wirtualnej oraz przedstawia, omawia i porównuje narzędzia oceny lokalizacji. Można mieć zastrzeżenia odnośnie do umieszczania nieaktualnych danych statystycznych (przykładowo dane dotyczące przedsiębiorstw posiadających własną stronę internetową według klas wielkości pochodzą z roku 2010, zaś poziom dostępu do Internetu przedstawiono dla roku 2013). Ponadto sądzę, że w tym miejscu można było przytoczyć aktualne dane dotyczące chociażby przeznaczenia stron internetowych w przedsiębiorstwach (prezentacja wyrobów lub usług czy cenników, umożliwienie użytkownikom składania zamówień, sprawdzanie stanu realizacji zamówienia itd.) czy też informacje o wykorzystaniu przez przedsiębiorstwa mediów społecznościowych (przykładowo w celach marketingowych). Doktorant rozwija dyskusję na temat budowania konkurencyjności opartej o lokalizację poprzez prezentację następujących przykładów: Łódzka Manufaktura, Valve Corporation, mBank, Ikea. Szkoda, że wśród omawianych organizacji nie znalazły się przedsiębiorstwa sektora MŚP.

Rozdział czwarty poświęcono metodyce badań konkurencyjności kreowanej w oparciu o wielopłaszczyznowo postrzeganą lokalizację. Autor skupia uwagę na sektorze MŚP, ale dość pobieżnie przedstawia specyfikę tych podmiotów, ponadto dane dotyczące roli sektora w gospodarce krajowej obejmują lata historyczne tj. od 2004 r. do 2010 r. Następnie przedstawiono konstrukcję narzędzi badawczych, ale nie podano literatury, na której bazowano przy formułowaniu poszczególnych pytań. Zebranie danych zostało powierzone przedsiębiorstwu PBS Sp. z o.o.

Badaniami jakościowymi (przeprowadzonymi między innymi przy zastosowaniu techniki CATI) objęto trzy następujące przedsiębiorstwa: Printor Sp. z o. o., Kompania Leśna Chodkiewicz Mazurkiewicz Petrykowski Spółka Jawna oraz przedsiębiorstwo usługowe Blue Tadeusz Zwoliński. Sądzę, że te starannie przeprowadzone badania jeszcze bardziej zyskałyby na wartości, gdyby podano kryteria doboru przedsiębiorstw i opracowano syntetyczne wnioski wynikające z wielokrotnego studium przypadku.

Dodatkowo w rozdziale czwartym przedstawiono charakterystykę podmiotów objętych badaniami ilościowymi. Liczebność próby wynosiła 120 przedsiębiorstw, w tym 108 mikroprzedsiębiorstw, 10 małych i 2 przedsiębiorstwa średniej wielkości. Struktura próby jest zbliżona do struktury populacji, ale z uwagi na nieliczną reprezentację małych i średnich przedsiębiorstw należy z dużą ostrożnością podchodzić do uzyskanych wyników w odniesieniu do innych organizacji aniżeli mikroprzedsiębiorstwa, które cechują się odrębną specyfiką (ponadto istotna część mikroprzedsiębiorstw ma charakter rodzinny).

Rozdział piąty zawiera dokładne i rzetelne opracowanie wyników przeprowadzonych badań ilościowych. Autor wykazał się znajomością metod statystycznych, wszystkie analizy zostały przeprowadzone w poprawny sposób. Uzyskane wyniki, które starannie i czytelnie zaprezentowano, pozwoliły stwierdzić, że *„w procesach budowy konkurencyjności (...) bardzo istotną rolę pełni ich aktywność lokalizacyjna, czyli zaangażowanie w implementację i eksploatację narzędzi pozwalających na wykorzystywanie uwarunkowań właściwych tak realnej, jak i wirtualnej płaszczyźnie działania przedsiębiorstwa.”* Autor twierdzi również, że o tej aktywności *„przesądza poziom zgromadzonej świadomości (wiedzy) lokalizacyjnej.”* Ponadto Doktorant sumiennie wskazał ograniczenia prowadzonych prac oraz zaproponował i właściwie umotywowował wartościowe, ciekawe kierunki dalszych prac, w tym potrzebę uwzględnienia specyfiki branży, w której działają przedsiębiorstwa. Już samo wyodrębnienie przedsiębiorstw usługowych i produkcyjnych przyczyni się do jeszcze większej aplikacyjności uzyskiwanych wyników.

Pracę zamyka *Zakończenie*. Autor przeprowadza staranną syntezę uzyskanych wyników badań. Odnosi się do poziomu osiągnięcia zakładanych celów i weryfikacji hipotez badawczych oraz przedstawia opracowane wnioski teoretyczne i wartościowe rekomendacje praktyczne.

Zagadnienie do dyskusji

1. Autor w pracy posługuje się pojęciami: skuteczne lokalizowanie, najdogodniejsze lokalizowanie i optymalne lokalizowanie. Jak Doktorant interpretuje te pojęcia?
2. Czy zastosowanie opracowanej metodyki analizy lokalizacyjnej (realnej i wirtualnej) różni się w zależności od wielkości przedsiębiorstwa?
3. Jakie najistotniejsze rekomendacje praktyczne dla mikroprzedsiębiorstw w zakresie wirtualnej płaszczyzny działania wynikają z przeprowadzonych badań?

Poprawność formalno-językowa

Praca jest starannie opracowana pod względem formalnym. Napisana jest poprawnym i klarownym językiem a użyta terminologia jest właściwa. Z dużą starannością sformatowano liczne rysunki i tabele zamieszczone w pracy, dzięki temu przejrzystość wyjaśniają one omawianą tematykę. Widoczna jest dbałość o wysoki poziom edytorski.

Pojawiają się jednak drobne niedociągnięcia edytorskie, takie jak:

- poprawniejsza jest konstrukcja „odnośnie do czegoś” aniżeli „odnośnie czegoś” (przykładowo strona 111),
- jest „102 firmy”, powinno być „108 firm” (strona 180);
- w części pracy wskazano, że badaniem objęto województwa śląskie, łódzkie i podkarpackie (s. 175, 182,) a nawet zamieszczono krótkie ich charakterystyki, natomiast począwszy od strony 206 wymienia się województwa dolnośląskie, łódzkie i podkarpackie;
- w *Zakończeniu* podano błędne numery stron, na których mają znajdować się omawiane rysunki.

Wskazane uwagi nie wpływają na odbiór pracy i ocenę merytoryczną pracy jako całości.

Konkluzja

Recenzowana rozprawa doktorska została opracowana na właściwym poziomie merytorycznym i metodycznym. Biorąc pod uwagę w szczególności:

- podjęcie nowatorskiego i oryginalnego tematu oraz dobre jego uzasadnienie,
- zrealizowanie ważnych poznawczo i użytkowo celów,
- właściwie dobrane i poprawnie wykorzystane metody, techniki oraz narzędzia badawcze,
- przeprowadzenie rozległych i starannych badań literatury przedmiotu,
- właściwy układ pracy oraz jej poprawną stronę edytorską,

stwierdzam, że rozprawa doktorska autorstwa mgr. inż. Michała Nowickiego pt. „Lokalizacja a kształtowanie konkurencyjności przedsiębiorstw” stanowi w pełnym zakresie oryginalne rozwiązanie problemu naukowego z zakresu nauk o zarządzaniu, wykazuje dobrą ogólną wiedzę teoretyczną Kandydata w dyscyplinie nauk o zarządzaniu i dowodzi umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, spełnia zatem wymogi stawiane dysertacjom doktorskim, określone w ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2003 r. Nr 65 poz. 595 wraz z późniejszymi zmianami). Wnoszę o dopuszczenie mgr. inż. Michała Nowickiego do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

dr hab. inż. Anna Michna, prof. PŚ